

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Живко Ангелов Велчев,

член на научно жури за защита на докторска дисертация за получаване на образователна и научна степен “доктор”

Съставът на научното жури, на което съм член е определен със заповед № З-РК-169/23.03.2020 г. на ректора на Нов български университет във връзка с публичната защита на дисертационен труд на тема “Самоубийството – наказателноправни проблеми”, за придобиване на образователна и научна степен “доктор”, в област на висше образование 3. “Социални, стопански и правни науки”, професионално направление 3.6. “Право”, научна специалност “Наказателно право” от **Елица Юриева Василева**, докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма “Наказателно право”, Нов български университет, департамент “Право”, с научен ръководител **проф. д-р Румен Петров Владимиров**.

I. Биографични бележки за докторанта

Елица Юриева Василева е завършила висше образование по специалността “Право” през 2010 г. с отличен успех в Нов български университет. От 2013 г. работи като младши прокурор в Софийска районна прокуратура, а през 2015 г. заема длъжността “прокурор”. През същата година със заповед № З-РК-134/10.12.2015 г. на ректора на Нов български университет е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма “Наказателно право”, с научен ръководител проф. д-р Румен Петров Владимиров и тема “Самоубийството – наказателноправни проблеми”. Отчислена е с право на защита със заповед № З-РК-43/09.11.2018 г. на ректора на Нов български университет.

II. Обем и структура на дисертационния труд

Представените от докторанта документи и материали представляват пълен комплект, необходим за законосъобразното протичане на защитата. Дисертационният труд в съответната форма се придружава от автореферат, автобиография и декларация за оригиналност. Във връзка с темата на дисертацията, докторантът има четири научни статии.

Представеният труд е в обем от 292 страници. Библиографският списък на използваната литература показва, че са използвани общо 137 източника: 98 заглавия на български език, 31 заглавия на чужд език и 8 заглавия на речници, сборници със закони и др. Бележките под линия са 434 на брой. Дисертационният труд е допълнен с 2 приложения – таблица и предложения *de lege ferenda*. Освен тези източници, предвид естеството на темата, са използвани и електронни източници.

Структурата на съдържанието е изградена в логическа последователност от въведение, три раздела и заключение.

В **увода** са посочени основанията за избор на темата, актуалността, теоретичните и изследователските насоки, които е следвал докторанта.

Глава първа, озаглавена “Самоубийството – същност и исторически преглед”, се състои от три дяла.

В **дял първи**, озаглавен “Явлението “самоубийство”, са разгледани понятието за самоубийство и етимология; съществуващите теории относно причините за извършване на самоубийство; естествените (природните) фактори за извършване на самоубийство; социалните фактори за способстване на самоубийството; другите условия за посегателство

срещу своя живот; видовете самоубийства; разликата между същинското самоубийство (суицид) и самоагресивното поведение без намерение за увреждане на своя живот (парасуицид).

В дял втори, озаглавен “Исторически преглед на схващанията и оценките за самоубийството”, са разгледани особеностите при възприемане и отношението към самоубийството в античността (в Древна Гърция, Древен Рим, както и при други древни народи – южни славяни, траки и древни шведи); ритуалните самоубийства от праисторически времена в Индия и Япония и тяхното отражение върху суицидните нагласи в съвременните условия (вкл. хилядолетните самоубийствени обичаи в Индия и уникалните традиции за извършване на самоубийство в Древна Япония); явлението самоубийство и християнската религия, отношението към него от Църквата, държавата и законодателството (вкл. самоубийството в периода на Ренесанса, Просвещението и въпросът за самоубийството, както и развитието на схващанията и оценките за самоубийството).

В дял трети, озаглавен “Престъплението участие в чуждо самоубийство в предходните НЗ на България”, са разгледани законовите, теоретичните и практическите особености във връзка с престъплението участие в чуждо самоубийство според НЗ от 1896 г. (отм.), (вкл. правната уредба на участието в чуждо самоубийство, развитието на доктрината във връзка със самоубийството и участието на друг в неговото извършване, както и съдебната практика по чл. 251-253 НЗ (отм.); престъплението участие в чуждо самоубийство според НЗ от 1951 г. (отм.).

Глава втора, озаглавена “Участие в чуждо самоубийство според чл. 127 НК”, се състои от осем дяла.

В дял първи, озаглавен “Подпомагане или склоняване друго към самоубийство – основен състав на престъплението (чл. 127, ал. 1 НК)”, са разгледани обектът и обективните признаци на престъплението; субектът и субективните признаци на престъплението; съдебните актове във връзка с наказателни производства за участие в чуждо самоубийство (чл. 127, ал. 1 НК); направени са и съответните изводи.

В дял втори, озаглавен “Квалифициран състав на престъплението участие в чуждо самоубийство (чл. 127, ал. 2 НК)”, са разгледани обективните признаци на престъплението; субективните признаци на квалифицирания състав по чл. 127, ал. 2 НК; направени са и съответните изводи.

В дял трети, озаглавен “Особеният състав за довеждане на зависимо лице до самоубийство – чл. 127, ал. 3 НК”, са разгледани обектът и обективните признаци на състава (вкл. довеждането до самоубийство чрез жестоко отнасяне, довеждането до самоубийство чрез системно унизяване на достойнството, усложнената престъпна дейност при довеждане на зависимо лице до самоубийство, изискването пострадалия да се е намирал в материална или друга зависимост от дееца, възможностите за “друга” зависимост на пострадалия от дееца в контекста на съвременните обществени условия); субективната страна на престъплението по чл. 127, ал. 3 НК.

В дял четвърти, озаглавен “Довеждане на зависимо лице до самоубийство по непредпазливост – чл. 127, ал. 4 НК”, са изложени аргументи в насока, че довеждането на зависимо лице до самоубийство чрез жестоко отнасяне или системно унизяване може да бъде извършено единствено при престъпна небрежност.

В дял пети, озаглавен “Относно понятията за жертва и за пострадал от престъплението по чл. 127 НК”, са разгледани понятието за жертва; видовете жертви; особеностите при непълнолетната жертва; процесуалната фигура на пострадал в наказателно производство за извършено престъпление по чл. 127 НК.

В дял **шести**, озаглавен “Съотношение между участие в самоубийството на другото и други сродни престъпления”, са разгледани разграничението между участие в самоубийството на другото (чл. 127 НК) и убийството (чл. 115 и сл.); разграничението между т.нар. двойно самоубийство и убийство с последвало самоубийство; съотношението между довеждане до самоубийство чрез жестоко отнасяне или системно унизяване на зависимо лице (чл. 127, ал. 3 НК) и изнасилване с последвал опит за самоубийство (чл. 152, ал. 3, т. 3 НК) или последвало самоубийство (чл. 152, ал. 4, т. 3 НК); подпомагането към самоубийство и общоопасното престъпление по чл. 338, ал. 3 НК; съотношението между съзнателно самозастрашаващо живота деяние (суицид) и настъпила смърт при т.н. “нещастен случай”.

В дял **седми**, озаглавен “Разследване на престъпленията по чл. 127, ал. 1-4 НК”, са разгледани образуването на досъдебно производство; версиите и планиране на разследването по чл. 127 НК; разпитите на свидетели; огледът на местопроизшествие и оглед на труп; експертизите; другите способи на доказване; стандартите при разследване на престъпление по чл. 127 НК.

В дял **осми**, озаглавен “Други процесуални въпроси във връзка с престъплението участие в самоубийството на другото (чл. 127 НК)”, са установени случаи, в които наказателни производства, образувани и водени за участие в чуждо самоубийство, биват внасяни в компетентния районен съд с предложение за освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание по реда на чл. 78а НК или със споразумение; развити са аргументи защо диференцираните процедури не са приложими за това престъпление.

Глава трета, озаглавена “Особености на правната уредба по света, свързана с участие в чуждо самоубийство. Евтаназия. Асистирано самоубийство”, се състои от девет дяла.

В дял **първи**, озаглавен “Към въпроса за правото на смърт на човека”, въз основа на направения исторически преглед е установено, че самоубийството винаги е било чувствителна тема от всяка гледна точка; че обществената позиция към самоубийството и наказателноправният отговор на държавата се различават във всички краища на света, което се дължи на културните традиции, правните системи, суицидността на нацията, както и на редица други фактори.

В дял **втори**, озаглавен “Наказателноправна уредба на участието в чуждо самоубийство в държавите-членки на ЕС”, се посочва, че в някои държави се отчита обществената опасност на деяния, свързани с участие в чуждо самоубийство и по този начин се криминализира участието в причиняване на смърт – както чрез склоняване, така и чрез подпомагане. В други държави от ЕС се отчита индивидуалният интерес на онези хора, които искат да бъдат подпомогнати в тяхната смърт. Има и държави-членки на ЕС, които изобщо не са криминализирали деянията за подпомагане към самоубийство в наказателния закон.

В дял **трети**, озаглавен “Наказателноправна уредба на участието в чуждо самоубийство в Русия”, при съпоставяне между наказателната политика на РБ и на други държави в областта на участието в чуждо самоубийство, главно внимание е отделено на руското наказателно право, което се обуславя от обстоятелството, че още първият български наказателен закон от 1896 г. доста се доближава до публикувания тогава проект за руски наказателен закон. Отчетена е тенденцията законодателството в Русия да се развива, като се криминализират различни форми на изпълнително деяние склоняване или подпомагане към самоубийство по доста казуистичен начин. Същевременно е съобразено, че разширяването на защитата срещу престъпления, насочени срещу правото на живот, се дължи на увеличаващия се брой самоубийства, вкл. сред подрастващите.

В дял **четвърти**, озаглавен “Наказателноправна защита срещу участие в чуждо самоубийство в Индия и Япония”, доколкото в първа глава на дисертационния труд са представени многовековните културни традиции при самоубийството в Индия и Япония, в този раздел са споменати накратко съвременните тенденции в развитието на индийското наказателно право във връзка със самоубийството и участието в чуждо самоубийство, както и тези в Япония.

В дял **пети**, озаглавен “Относно същността и правната уредба на евтаназията”, са разгледани общите положения и исторически бележки във връзка с евтаназията; същността на евтаназията; законодателното възприемане и правна уредба на евтаназията (вкл. Нидерландия, Белгия и Люксембург); българският опит за легализиране на евтаназията.

В дял **шести**, озаглавен “Същност и правно регулиране на т.нар. асистирано самоубийство”, са разгледани същността на асистираното самоубийство; законодателното приемане на асистираното самоубийство; проблемите на асистираното самоубийство.

В дял **седми**, озаглавен “Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) и решенията на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) по въпроса за правото на смърт”, за поставяне на конкретни проблеми, които възникват от наличието на престъпен състав за участие в чуждо самоубийство, са представени някои решения на ЕСПЧ. Подбрани са дела, по които като ответници са конституирани единствено държави-членки на ЕС и основанията за завеждането им са посочени нарушения на ЕКПЧ.

В дял **осми**, озаглавен “Тенденции в Европейския съюз при регулиране на правото на смърт”, е отделено място на процесите в законодателството във връзка с правото на смърт в ЕС. Представени са динамичните процеси в законодателството на някои европейски държави, като Испания, Португалия и Германия, които очертават тенденциите за бъдещи промени в отношението към участието в чуждо самоубийство и евтаназията.

В дял **девети**, озаглавен “Необходимост от нормативна промяна в България”, е направено обобщението, че в държавите, в които евтаназията и асистираното самоубийство са регулирани, за самоубийците и евтаназираните се говори като за пациенти, на които се дължат медицински грижи и внимание, а у нас отношението към лицата, които са подпомогнати в своето самоубийство или са убити от състрадание, е като към пострадали от престъпление.

В своето **заключение** изследването завършва с обобщение на изводите, направени са предложения *de lege ferenda*, препоръки, относими към научните и научно-приложни приноси на докторанта.

III. Характеристика и оценка на дисертационния труд

1. Работата представлява цялостно и системно изследване на наказателноправните проблеми свързани със самоубийството.

2. По своя обем, структура, съдържание, както и с оглед на използваната научна литература, нормативни актове и интерпретираната съдебна практика, дълбочината на научния анализ и значимостта на изводите и научните приноси, дисертацията напълно отговаря на критериите и изискванията за монографично изследване.

3. Много добре е обоснована актуалността и значимостта на темата, методически правилно и ясно е изградена структурата на дисертационното изследване, обосновани са аргументи за формирания предмет на изследването.

4. Разработването на представената тема осигурява своеобразно попълване на съществуващата празнота в теоретично и практическо отношение.

5. Авторът е проявил самостоятелност към изследваната проблематика и е аргументирал своите изводи.

6. Научният апарат е детайлен, с пунктуално и прецизно цитиране.

IV. Публикации по темата на дисертационния труд:

1. Научна статия на тема: “Самоубийството и общественото отношение към него от Древността до Просвещението”, публикувана в Годишник на НБУ, департамент “Право”, 2016 г.

2. Научна статия на тема: “Особености на престъплението по чл. 127, ал. 3 НК от обективна страна”, публикувана в Сборник с доклади от докторантска конференция в памет на доц. д-р Кръстю Цончев, УИ “Св. Климент Охридски”, 2019 г. и участие в конференцията.

3. Научна статия на тема: “Особености на вината при престъплението по чл. 127, ал. 3 НК”, публикувана в сборник доклади от Международна научна конференция, посветена на 50 години от влизането в сила на Наказателния кодекс от 1968 г. – “Съвременни предизвикателства пред наказателното законодателство”, УИ “Св. Климент Охридски”, 2018 г.

4. Научна статия на английски език на тема: „Some Tendencies in the Regulation of Participation in Another Person’s Suicide in the Legislation of the EU Member States“, публикувана в сборник с доклади от IV Международна научна конференция „Current Issues in Law and beyond on EU Level“, УИ „Св. Климент Охридски“, 2019 г. и участие в конференцията.

Представените научни статии позволяват да се допълни дисертационния труд, разкриват част от анализа на научните и научно-приложни приноси, както и на авторските постижения. Отличават се с прецизност, аналитичност и обоснованост на авторовата позиция.

V. Научни приноси в дисертационния труд

Научните приноси в дисертационния труд са **многобройни и имат различна тежест и значение**. Най-важните, основните и съществените приноси се заключават в следното:

1. За първи път се предлага цялостно монографично изследване, посветено на самоубийството и преди всичко на неговите наказателноправни проблеми, което обхваща обстоен исторически преглед на схващанията за самоубийството, участието в чуждо самоубийство и политиката на различни държави спрямо него, анализ на теоретични източници, съдебна практика и сравнителноправен анализ на престъплението участие в чуждо самоубийство.

2. Детайлно е представена хронологията на развитието на българското законодателство относно участието в чуждо самоубийство и убийството от милосърдие, от влизането в сила на първия НЗ от 1896 г. (отм.) до наши дни.

3. Сполучливо е предложението de lege ferenda да бъде създаден привилегирован състав на участие в чуждо самоубийство със следното съдържание: “За подпомагане към самоубийство по ал. 1, ако деянието е извършено от състрадание към пострадалия, който е бил болен от нелечимо заболяване и е изпитвал тежко физическо или психологическо страдание, наказанието е лишаване от свобода до три години”.

4. Намирам за удачно предложеното в синтезиран вид съотношение между участието в чуждо самоубийство и други сродни престъпления, с цел определяне на коректна правна квалификация по случаи с обособени повече следствени версии.

VI. Теоретична и практическа значимост на дисертационния труд

1. Изводите от поставените в дисертацията въпроси, могат да бъдат използвани както в учебния процес при изучаване на дисциплината “Наказателно право”, така и при научно-изследователската дейност при последващо разработване на темата за участие в чуждо самоубийство.

2. Систематизираните теоретични позиции и съдебна практика освен, че могат да послужат в дейностите по правоприлагане, заедно с направените препоръки във връзка с разследването, ще бъдат полезни и за работата на разследващите органи.

3. Вследствие от проучването и сравнителноправния преглед на чуждото законодателство са изведени предложения de lege ferenda.

VII. Критични бележки и препоръки

1. Работата би спечелила, ако бъде анализирано самоубийството като деяние (на с. 17, то само е маркирано като “активно действие (много по-рядко бездействие) на личността”), и да се разгледа детайлно неговата вътрешна и външна страна; би било добре ако се посочат примери за самоубийство чрез бездействие; полезно ще е ако се изследва, какъв ще бъде механизма на самоубийството като акт или проява, но не и като деяние при лица с липсваща вменяемост.

2. Не се изяснява по категоричен начин, защо опитът за самоубийство (за “довършеното” самоубийство това е ясно, дори ако се позовем единствено на чл. 79, ал. 1, т. 1 НК) не е наказуем според българското наказателно право. Добре е да бъде споделено, че самоувреждането, (каквото по своето съдържание представлява опитът за самоубийство, съответно в още по-голяма степен самоубийството), е познато като извънзаконово обстоятелство изключващо противоправността на деянието, а в някои случаи (самоубийството не е сред тях) и като изключващо обществената му опасност.

3. Възможно е във връзка с евтаназията, да бъде разгледано и едно друго извънзаконово обстоятелство изключващо противоправността и обществената опасност на деянието – “съгласието на пострадалото лице”. По този начин ще се изясни, че със съгласието на пострадалия могат да бъдат засегнати от другото единствено такива права и интереси, с които лицето има право валидно и свободно да се разпорежда. За да се откаже от конкретни свои лични блага или имуществени интереси, включително да се съгласи те да бъдат увредени, съответното лице трябва да има правната възможност и законово позволение да стори това. Съгласието ще важи доколкото, покрай правното благо на даващия съгласие, не са били увредени и някои други обществени и правни блага. В тази връзка правилно докторанта споделя, че “всяко посегателство върху чужд живот, дори и по молба на убития, е деяние, което в най-висока степен накърнява и обществения интерес” (с. 225). За сметка на това по-късно поддържа, че “ако се признае, че освен право на живот, има и право на смърт, то не следва ли да се отчете като общественополезно или поне общественонейтрално деянието, с което се подпомага друго лице да упражни своето право на смърт” (с. 259), теза, която сама по себе си не е в съответствие с чл. 28 КРБ.

4. Тезата на докторанта, че престъплението по чл. 127, ал. 3 НК, е възможно да бъде извършено освен с евентуален, още и с пряк умисъл (от с. 140 до с. 152), в известна степен е развита неубедително и непоследователно. Този “подход” се наблюдава и при обосноваването на извода, че деянието за непредпазливо довеждане на зависимо лице до самоубийство не може да бъде извършено при съзнаваната непредпазливост, а единствено при несъзнаваната такава (от с. 152 до с. 155).

5. С оглед на цялостната положителна оценка за разработения от докторанта Елица Юриева Василева дисертационен труд, бих искал да отправя препоръка за бъдещо продължаване на изследването на въпроси, касаещи наказателноправните проблеми свързани със самоубийството. Докторантът следва да продължи да следи научните публикации по проблематиката, като ясно и пунктуално да откроява собственото си мнение.

VIII. Заключение

Изложените в настоящото становище критични бележки и препоръки не са от такова естество, че да надделят над положителната оценка за научните приноси в дисертационния труд. Точно обратно, вследствие на положените значителни труд и усилия и на базата на аргументирания научен анализ, в него **напълно са постигнати поставените цели и задачи.**

Предвид изпълнението на всички нормативно установени изисквания за разработване и защита на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен “доктор”, съгласно ЗРАСБ, и правилника за неговото прилагане, и с оглед на цялостната оценка върху представения дисертационен труд, **убедено давам положителна оценка на дисертационния труд и гласувам “ЗА” присъждане на образователна и научна степен “ДОКТОР” на Елица Юриева Василева**, в област на висше образование 3. “Социални, стопански и правни науки”, професионално направление 3.6. “Право” и научна специалност “Наказателно право”.

Изготвил становището:

Доц. д-р Живко Ангелов Велчев

22.05.2020 г.

гр. София